legibus optimum a nobis accedat incrementum, & ab omnibus judicibus obſervandum: &, ſi prætereatur, contemptoribus periculoſum ſit.

In AUTHENT. de defenſ. Civit. §. Jusjurandum. col. 3. tit. 2. ſeu Nov. 15. cap. 1. & in authent. Jusjurandum quod præſt. ab his. §. pen. col. 2. tit. 3. Seu in jurejurando ſubjecto Novellæ 8.

H*Odie jurant* ſe facturos, ſecundum quod eis viſum fuerit juſtius & melius, *exceptis defenſoribus civitatum qui jurant*, Omnia ſecundum leges, & jura ſe facturos.

§. 1. Patroni [1] autem cauſarum, qui utrique parti ſuum præſtantes auxilium ingrediuntur, cum lis fuerit conteſtata, poſt narrationem propoſitam, & contradictionem objectam [2], in qualicunque judicio majore, vel minore, vel apud arbitros, ſive ex compromiſſo, ſive aliter datos, vel electos, ſacroſanctis evangeliis tactis juramentum præſtent, *Quod* [3] *omni quidem virtute ſua omnique ope, quod verum & juſtum exiſtimaverint, clientibus ſuis inferre procurabunt: nihil ſtudii relinquentes, quod ſibi poſſibile eſt: non autem credita ſibi cauſa cognita, quod improba ſit, vel penitus deſperata, & ex mendacibus allegationibus compoſita, ipſi ſcientes prudentesque mala conſcientia liti patrocinabuntur: ſed & ſi certamine procedente aliquid tale ſibi cognitum fuerit, a cauſa recedent* [4], *ab hujusmodi communione ſeſe penitus ſeparantes.* † Hocque ſubſecuto, nulla licentia concedatur ſpreto litigatori ad alterius advocati patrocinium convolare: ne melioribus [5] contemptis, improba advocatio ſubrogetur. † Sin autem pluribus patronis adhibitis, & juramento ab omnibus præſtito, quidam ex his cauſa procedente patrocinandum eſſe crediderint, quidam recuſaverint: exeunt quidem recuſantes, volentes autem remaneant: cauſæ etenim terminus manifeſtare poterit, qui timidius, quique audacius judicium, vel reliquerunt, vel protulerunt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recuſantibus ſubrogare. Dat. 4. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

Si contumax poſtea appareat, & de impenſis.

15. Idem A. Juliano P. P.

SAncimus, omnes judices (ſive in hac florentiſſima civitate, ſive in provinciis) ſi quando abſens perſona citata poſtea apparuerit, non aliter ei judicialem aditum revelare, ſed omnem claudere ei judiciorum copiam, niſi [6] prius omnia damna reſtituat ex hujusmodi vitio adverſariis ejus inflicta, ſive circa ingreſſus litis, ſive circa honoraria advocatorum, vel alias cauſas, quæ in judicio verſantur: æſtimatione judicis [7] quantitate eorum definienda, poſtquam juratum ab eo fuerit, qui fecit expenſas: executoribus negotiorum modis omnibus diſpoſitiones eorum adimplentibus: Scituris judicibus noſtris [& executoribus], quod ſi hoc prætermiſerint, ex ſua ſubſtantia hujusmodi detrimentum læſis reſarcire compellentur. † Quod & in pedaneis judicibus obſervari cenſemus, licet non citati, ſed requiſiti litigatores mala conſcientia abfuerint. Dat. 10. Kal. Maji, LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

In AUTHENT. de Judic. §. oportet. col. 6. tit. 11. ſeu Nov. 82. cap. 10.

P*Oſt jusjurandum delatum & præſtitum non licet judici amplius taxare. Sed & ſi hodie prius judex taxaverit, & ita ſecundum quantitatem a judice taxatam juratum fuerit: non habeat licentiam judex minus, quam juratum fuerit, condemnare. Sed ſi viderit judex neutrum litigatorum ſubdi debere rationi ſumptuum propter negotii varietatem, ſua ſententia hoc declaret.*

De recuſatione judicis & de appellatione.

16. Idem A. Juliano P. P.

APertiſſimi [8] juris eſt, licere litigatoribus judices [9] delegatos [10], antequam lis inchoetur, recuſare [11]: cum etiam ex generalibus formis [12] Sublimiſſimæ tuæ ſedis ſtatutum ſit, neceſſitatem imponi judice recuſato, partibus ad eligendos arbitros venire, & ſub audientia eorum ſua jura proponere. Licet enim ex imperiali numine judex delegatus eſt, tamen, quia ſine [13] ſuſpicione omnes lites procedere nobis cordi eſt, liceat ei qui ſuſpectum [14] judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recuſare, ut ad alium curratur, libello [15] recuſationis ei [16] porrecto: cum poſt litem conteſtatam neque appellari [17] poſſe ante definitivam ſententiam, jam ſtatuerimus, neque recuſari poſſe, ne [18] lites in infinitum extendantur: eodem [19] ſcilicet executore neceſſitatem [20] partibus per ordinarium judicem, & omne civile auxilium imponente, & arbitros eligere, & ad eos venire: & ſic litem appetere [21], quaſi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. Quod, & ſi ab imperiali majeſtate judex delegatus non ſit, ſed ab alio culmine, obtinere cenſemus. Dat. 5. Kal. Maji, *Conſtantinop.* LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De Epiſcopo judici ſuſpecto adjungendo.

AUTHENT. ex Nov. 86. c. 2.

In AUTHENT. ut differentes judices audi. Interpellan. allegatio. §. ſi vero contigerit, col. 6. tit. 15. al. Col. 9. tit. 10. ſeu Nov. 86. cap. 2.

S*I vero contigerit, aliquem ſubjectorum noſtrorum in dubitationem habere judicem: jubemus ſanctiſſimum Archiepiſcopum, vel Epiſcopum locorum audire cauſam una cum clariſſimo judice* [22]*; ut ambo, aut per amicabilem* [23] *compoſitionem diſſolvant, quæ dubia ſunt, aut per annotationem in ſcriptis factam, aut cognitionaliter judicent inter litigantes: ne provinciales recedentes a patria, ad longinqua trahantur examina. Si autem judex Epiſcopo parere noluerit: Principi ſcribat, qui de eo judice ſumet vindictam.*

De militaribus hominibus.

17. Idem A. Joanni PF. P.

CErti juris eſt, quod conceſſa [24] eſt etiam militaribus hominibus judicandi facultas. Quid enim obſtaculi eſt, homines, qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare? cum ſciamus, & militares magiſtratus, & omnes tales homines per uſum [25] quotidianum jam eſſe approbatos: ut & audiant lites, easque dirimant, & pro ſui [26], & legis ſcientia hujusmodi altercationibus finem imponant. Dat. Kalend. Novemb. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

De recuſatione judicis.

18. Idem A. Joanni P. P.

CUm ſpecialis judex, ſive ab Auguſta fortuna, ſive judiciali culmine in aliqua provincia, in qua incuſatus degit, datus eſt: & una pars ſuſpectum [27] eum ſibi eſſe dicit [28]: ne forte abſente perſona judicis, & in alia civitate ejusdem provinciæ commorante, compellatur longo itinere emenſo recuſationis libellum ei [29] incuſatus offerre: ſancimus, ſi quidem præſto eſt Præſes provinciæ in illa civitate, ubi de ea re dubitatur, licere ei qui ſuſpectum ſibi judicem eſſe dicit, ipſum Præſidem adire, & hoc facere in actis manifeſtum. Si autem non eſt moderator provinciæ in præfato loco: hæc eadem apud Defenſorem locorum, vel Duumviros municipales geſtis [30] apud eos habitis & celebrare, & judicem quidem eum recuſare: illico [31] autem, [id eſt] intra triduum proximum, ſine ulla dilatione, compelli [32] arbitrum, vel [33] arbitros eligere, & apud eos litigare: ne & datus judex removeatur, & alter non eligatur: electione videlicet arbitri, ſi variatum [34] inter partes fuerit, ſimili modo, vel Præſidis provinciæ, ſi adeſt, vel defenſoris locorum, vel magiſtratuum municipii arbitrio dirimenda: & executore negotii, cui mandata eſt hujusmodi cauſæ examinatio [35], imminente: & ſtatuta ab arbitris effectui mancipante, niſi fuerit provocatum [36]: tunc enim ipſe, qui judicem antea dedit, qui ſuſpectus viſus eſt, appellatione trutinata, formam cauſæ imponat legitimam. Dat. Id. Novemb. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

TIT. II.
DE SPORTULIS [37], ET SUMPTIBUS IN DIVERSIS JUDICIIS FACIENDIS, ET DE EXECUTORIBUS LITIUM.

Ut exhibitus ab apparitore, cui traditus fuit, obſervetur.

1. Imppp. GRAT. VALENT. & THEOD. AAA. ad Potitum Vicarium.

QUisquis fuerit exhibitus [38] usque ad negotii terminum ab eo apparitore, cui primum traditus fuit, obſervari eum decernimus: Si qua præſumptione fuerit hæc manſuetudinis noſtræ poſthabita præceptio, primiſcrinio, qui juſſa temeraverit [39], quinque librarum auri condemnatione multando. Dat. Kal. Jul. *Mediolani*, AUSONIO & OLYBRIO CONSS. 379.

1 Ut utriusque partis advocati in ipſa litis conteſtatione per ſancta Evangelia jurent: *ſe in clientis ſui cauſa, nullam operam nullumque ſtudium intermiſſuros: & cauſam bonam exiſtimare, nec falſi patrocinii ſibi conſcios eſſe. Quod ſi interim dum cognoſcitur cauſa, cauſam improbaverint, ab ea deſiſtant.* nec licentiam litigator habeat alterum patronum invitandi. *Syn. Baſil. h. t. cap.* 14. adde §. 1. *Inſtit. de pœna temere litigantium.* 2 Vid. *l.* 1. *in fin.* Ϳ. *de lit. conteſtat.* 3 Patroni cauſarum jurant de fide perferenda & omni integritate. adde *l.* 2. Ϟ. *de jurejur. propter calumn.* §. 1. *verſ. utriusque. Inſt. de pœna temere litigantium.* 4 Quandocunque advocatus dicit ſe læſam habere conſcientiam ex litis improbitate, poteſt a patrocinio deſiſtere. *Bald.* 5 Melioribus contemptis, ad improbos non eſt refugiendum. 6 Reus e latibulis vel e fuga emergens integris omnibus, id eſt, bonis non venditis non recipitur aliter, quam ſi omnia damna actori reſtituerit, ac præterea ſatisdederit judicio ſiſti, cum de lite diſceptatur pleniſſime. Nam ſummaria cognitio rem non definivit, litem non conſumpſit. *Nov.* 53. *c.* 4. *in fin.* ubi vide Cujac. 7 Hodie actor. *Nov.* 82. *c.* 10. 8 Recuſari poteſt judex ante litis conteſtationem: ſi absque ratione quis & injuſte recuſaverit, hoc eſt, poſt conteſtationem litis repelletur. *Syn. Baſil.* 7. *tit.* 3. *ex tit.* 6. *c.* 2. adde *l.* 4. Ϳ. *de juriſd.* 9 Etiam a principe ex juſta cauſa ſuſpicionis: quo caſu coguntur partes arbitros recipere, qui officio delegati fungantur. Staffi. *de lit. grati. & juſti. in mat. recuſat.* Lanfranc. *in tract. recuſat.* 4. *vol. fol.* 146. Barb. *in tract. de Cardinal. legat. a late.* 3. 4. Baſ. *n.* 14. Jac. Menoch. *in tract. de arbitr. judic. lib.* 1. *quæſt.* 74. *n.* 51. Bartol. *in l. quia poterat. ff. ad Senatusconſ. Trebell.* Petr. de Anchor. *in c. judex. de offic. jud. deleg. in* 6. Item *conſil.* 63. & *conſil.* 251. Abb. *in c. ſi quis contra.* 3. *col. ext. de foro competenti.* Mod. 10 Aliud in ordinariis. Uſus apud Gallos diverſum obtinet. Poſſunt enim ordinarii recuſari, vitata tamen calumnia: id enim multa pecuniaria & honoraria puniri ſolet apud eosdem Gallos, conſtitutione Franciſci I. & Caroli IX. vid. Papon. 2. *Not.* 2. *c. des procureurs. ibi. dix ſeptieſme.* 11 Recuſari poteſt judex delegatus ante litis conteſtationem: poſtea, non poteſt. Litem enim conteſtantes, judicem adprobamus. *l. ult.* Ϳ. *de exceptionibus.* vide Hartmann. 2. *pract.* 1. *obſ.* 11. vid. *Ecl.* 3. *fol.* 62. & *ib. tit.* 8. *fol.* 86. 12 Vid. *l.* 2. Ϟ. *de off. præf. præt. Orient.* 13 *l.* 47. *ff. h. t.* 14 Recuſari judex ſuſpectus poteſt. De exceptionibus recuſatoriis adverſus judices, vid. Oldendorp. *cap.* 7. *Enchiridii exceptionis* 1. Hartmannus tamen unicam tantum eſſe cauſam recuſationis ait, quæ varias cauſas habeat: *dicto loco obſ.* 9. quod interpretatione indiget: Obſcurum eſt enim illud, *unica eſt cauſa ex variis cauſis inſurgens.* De refutatione judicum vide plura apud Cujac. 9. *obſ.* 10. & 23. Hoc adde, cauſas recuſationis attendi vel ex perſona ſolius judicis, vel judicis ac unius litigatorum ſimul, vel ratione territorii, vel ratione cauſæ: de quibus vide Papon. 2. *Not. in princip.* 15 Recuſatur judex libello, *ut hic.* vel apud acta. *l. ult.* Ϳ. *h. t.* libello recuſationis vel actis inſerta cauſa. *l.* 9. *in fin. princip. ff. de liberali cauſa.* eaque legitima, non levi. vide Hartmann. *d. l. obſ.* 11. Specialiter etiam cauſas exprimi uſus obtinuit, *cap. Suſpicionis. cap. cum ſpeciali. extr. ut lite non conteſtat.* Quid ſi recuſatus ſententiam dixit? nulla cenſebitur. vide Oldendorp. *c.* 5. *de ſententiis, & re jud.* Hartmann. 1. *pract.* 1. *obſ.* 10. 16 Non ut de cauſis recuſationis cognoſcat, ſed ut judiciali munere abſtineat: non enim ipſe de cauſis ipſius recuſationis ſuæ cognoſcit, legitimæ ſint necne, ſed arbiter. vide Hartmann. 2. *obſerv.* 1. *obſervat.* 13. adde *l. ult.* Ϳ. *h. t.* 17 *l.* 4. Ϳ. *de juriſdict.* vid. *l. ult.* Ϳ. *de ſent. interloc.* 18 Nota rationem quare ab interlocutoria non appellatur. 19 In eo ſcilicet. *Hal.* 20 Recuſatus delegatus, poteſt per ſe vel per ordinarium imminere, ut eligantur arbitri. 21 *Al.* apparentes, ab apparendo, unde apparitores ab apparere, *al.* apparare, *id eſt*, ordinare. 22 i. e. præſide. 23 Transactionis ſpecies eſt, arbitramentum, ut vocant. 24 *l.* 6. Ϳ. *de juriſd. omn. jud. &* Ϟ. *de off. milit. jud.* Milites poſſunt eſſe judices: ergo imperiti juris munere judicandi fungi poſſunt, dixi ad *l.* 1. Ϟ. *de adſeſſ. & domeſt. l.* 1. Ϟ. *de poſtulando.* adde Hotom. 26. *Illuſtr.* 25 Peritia uſu & praxi comparatur. 26 Magis tamen ex legis conſcientia quam ſua judicare debet: legis conſcientia ſecundum acta & probata, *l.* 13. §. 2. *verſ. & ſi per.* Ϟ. *h. t. l.* 6. §. 1. *ff. de off. præſid.* vid. ad hunc locum Hotom. 26. *Illuſtr.* 27 Dixi ad *l.* 16. *ſupr. h. t.* 28 Adi Jaſonem *ad §. omnium. n.* 9. *Inſtitut. de act.* Alexand. *ad rubr. ff. de offic. ejus, cui mandat. col.* 3. & *ad l. A divo Pio. in princ. ff. de re jud.* Ruinum *hic.* Menochium *in tract. de arbitr. jud. l.* 1. *q.* 74. *n.* 50. Mod. 29 Judicis recuſatio fit coram ipſo judice, qui recuſatur: aut eo abſente, coram judice ad quem, aut eo abſente, coram municipali. adde 1. Wurmſer. 1. *obſ.* 5. 30 Suſpectus judex recuſatur per libellum, vel apud acta. adde Cujac. 9. *obſerv.* 23. 31 Fit *illico*, quod fit intra triduum. vid. *l.* 3. Ϟ. *de errore advoc.* De triduo. v. Cuj. *c.* 5. *de præſcr.* 32 Recuſatione oblata, coguntur litigatores optare arbitros. Hujus generis arbitri, *juris arbitri* dicuntur: quo loco notandum eſt, Tres caſus in jure expreſſos, quibus eliguntur juris arbitri. Primus caſus eſt, *ut hic. & cap. ſuſpicion.* 39. *extr. de officio delegat. cum ſpeciali* 61. *extr. de appellat.* Secundus, quoties ambigitur de revocatione literarum *c. paſtoralis.* 53. *extr. de appell.* Tertius de quo 11. *quæſt.* 1. *c. clericum.* 3. adde *Gl. in c. ſtatutum.* 11. *de reſcriptis. in ſexto*, v. Schenckium 1. *Concluſ.* 49. 33 Differt in eo jus civile a canonico. Canonico namque jure coguntur, partes eligere arbitros præciſe, id eſt, ſine alternatione, *c. ſecundo requiris.* 41. *c. cum ſpeciali.* 61. *extr. de appellat. c. licet. extr. de foro competente.* 34 Si variatur inter partes de eligendo arbitro, judex arbitrum dare poteſt. *l.* 17. §. 6. *ff. de recept. qui arbitr.* 35 Exactio. *Hal.* ἐκβίβασμός. vide Cujac. *cap.* 9. *obſerv.* 23. *in fin.* 36 Ad quem? ſi princeps vel prætor judicem recuſatum dedit, recuſati loco arbiter datur: a cujus ſententia, Princeps vel prætor, id eſt, qui dedit, appellabitur: poteſt enim ab arbitrio appellari. *l.* 9. *ff. qui ſatisd. cog.*

37 Id eſt, ſalariis, quæ conventus reus dat executoribus. Cur hæc ſalaria ita appellentur, vid. Budæum *ad l. ſi mulier.* 5. *ff. de donat. inter vir.* Alciatum 3. *diſp.* 17. Cujac. *hic. & l.* 17. *obſ. cap.* 12. *l.* 6. §. 1. *ff. de decurionib.* 7. *Synopſ. Baſil.* 4. Ab iis præſtandis fiſcus eſt immunis; fiſcus enim ſemper litigat gratis. Julian. *ad Nov.* 17. *cap.* 3. & Epiſcopi. *Nov.* 123. *cap.* 28. & perſonæ tenuiores. *l. ult.* Ϳ. *de fruct. & lit. expenſ. Nov.* 17. *c.* 3. 38 Id eſt, ductus ad judicium. 39 Id eſt, qui alium ἐκβιβάσῃ, ſeu executorem dederit, *Synopſ. Baſil.* 7. *tit.* 4. *c.* περὶ ταξεωτῶν 17.

De

De his qui edicta perferunt in provincias.

2. [1].

QUi [2] ſacra pragmatica, aut edicta perferunt eorum, qui geſturi ſunt magiſtratum civilem, aut militarem, quindecim [3] ſolos aureos ex provincia referunto, & nihil amplius: quod ſi plus recipiant, quadruplum reddant, non valentes ad ſui defenſionem proponere, quod a volentibus id quod amplius eſt, acceperunt. Sed huc usque generalis eſt conſtitutio: Poſtea vero propriam definit pœnam contra Ducem Thebaidos, ad quem reſcripta eſt, & eos qui poſt hanc eundem adipiſcentur magiſtratum, niſi a transgreſſoribus legis definitam exegerint pœnam.

De executoribus removendis & puniendis.

3. Iidem AA. Juliano P. P.

[OMnibus] judicibus licentiam præſtamus, (ſive his, quibus a noſtro numine lites mandantur, Illuſtribus vel Spectabilibus, vel Clariſſimis, vel togatis fori cujuscunque Præfecturæ, vel aliis quibusque: vel his, qui ex noſtris judicibus delegandas lites accipiunt) executores [4] ſi ceſſaverint, cauſas eis inſtructas offerre, & removere [5] ab executione eos, & alios idoneos ſupponere, vel etiam multis afficere: ſi quidem illuſtres ſint judices, usque [6] ad ſex ſolidorum ſummam: ſin autem alii, usque ad tres tantummodo aureos: & ad judices, quorum intereſt, referre, quatenus militia exuti pœnas luant corporales. Noſtris autem ampliſſimis judicibus licentia ſit, & majores pœnas, & corporales [7] maculas executoribus imponere, ſi male fuerint circa lites verſati: ut ſciant, non eſſe cauſas a ſe deludendas, nec lucri gratia aliquod eis vitium imponendum. Dat. 5. Kal. April. LAMPADIO & ORESTE CONSS. 530.

De inſinuatione. De edendo. 1. *De cautione, judicio ſiſti.* 2. *De ſolatio ob editionem accipiendo.*

4. [8] Imp. JUSTINIANUS [*].

IS [9] cui commiſſæ ſunt publicæ aut privatæ commoditates (ſententiæ, aut juſſiones forte hoc loco) a principe, vel aliquo illuſtriſſimorum magiſtratuum, conveniat quidem reum, & priusquam inſinuet illi hujusmodi juſſiones, (interdum enim oportet eas ignorari) neque conſuetas ſportulas accipiat ab ipſo, neque exigat ipſum, niſi exemplum divinæ, aut maximæ juſſionis ediderit ipſe, ex qua commonuit ipſum. † Si vero alterius cujuspiam magiſtratus publicam aut privatam præceptionem habet, aut Præſidis ejus loci, ne exigat conventum, neque conſueta accipiat: niſi inſinuaverit prius Præſidi provinciæ, ut inde poſſint aſſumere exemplum hi qui conventi ſunt, & libellus eis edatur, aut inſcriptio, in criminalibus. Si vero non obſervatis his conventionem obtulerit, aut conſueta exegerit executor, liceat convento repellere eum. §. 1. Neque vero prætextu fidejuſſionum ſine cauſa damno adficiantur provinciales ab exactoribus, vel pro conſtitutione procuratoris: ſed ſi quidem immobilem poſſeſſionem habent, juratoriam emittant ſcripturam, ſi vero non habent, fidejuſſorem usque ad quinquaginta auri libras præſtent indemnitatis gratia. † Controverſia autem orta de perſona fidejuſſoris, vel de tenore juratoriæ cautionis: apud Epiſcopum civitatis, & Patrem & Ecdicum, ſeu defenſorem, ea dirimatur, neceſſitatem habente exactore accipere idoneum ab illis judicatum fidejuſſorem, aut cautionem acceptam. Si vero ex divina juſſione, aut maxima præceptione moneatur omnimodo ipſam perſonam abducere, nec ipſam fidejuſſori credere, tunc liceat ipſi non accipere fidejuſſorem, ſed ducere perſonam ſine damno, & cum omni moderatione. † Deo vero amabilis locorum Epiſcopus, ſi permiſerit conculcari legem, aut non minatus fuerit adverſus transgreſſorem, & Dei offenſionem incurrat, & imperialem experietur animi motum. Similiter vero & Præſes provinciæ ſi negligat legem, & carebit magiſtratu, & publicatus in perpetuum relegabitur. §. 2. Ne accipiant autem exactores, qui edunt libellos, aut inſcriptiones & conventiones, aut inſtrumenta ultra quam ſequente conſtitutione permiſſum eſt ſolatii loco, aut, ſi transgreſſi fuerint, ſubjaceant ejus pœnis. V. ***. Dat. Kal. Jun. CP. DN. JUSTINIANO perp. A. III. CONS. 533.

TIT. III.
DE PEDANEIS [10] JUDICIBUS [11].

De Procuratore Cæſaris.

1. Imp. GORDIANUS A. Vicariis.

PRocuratori noſtro non [12] vice Præſidis agenti, dandi judices inter privatas perſonas non competere facultatem, manifeſtum eſt: & ideo ſi (ut allegaſtis) inter privatas perſonas is, cujus meminiſtis, arbitros dandos putavit; ſententia ab eis prolata, nullo [13] jure ſubſiſtit. PP. Kal. Febr. ATTICO & PRÆTEXTATO CONSS. 243.

In quibus cauſis poſſunt Præſides judices dare.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Vicariis.

PLacet nobis, Præſides de his cauſis, in quibus, quod ipſi non poſſent cognoſcere, antehac pedaneos judices dabant, notionis ſuæ examen adhibere: ita tamen, ut, ſi vel propter occupationes publicas, vel propter cauſarum multitudinem omnia hujusmodi negotia non potuerint cognoſcere, judices dandi habeant poteſtatem. Quod non ita accipi convenit, ut in his etiam cauſis, in quibus ſolebant ex officio ſuo cognoſcere [14], dandi judices licentia eis permiſſa credatur. Quod usque adeo in Præſidum cognitione retinendum eſt, ut eorum judicia non diminuta videantur: dum tamen, & de ingenuitate [15], ſuper qua poterant [16] etiam ante [17] cognoſcere, & de libertinitate Præſides ipſi dijudicent [18]. Datum 15. Kal. Auguſt. CC. CONSS. 294.

Ut judex datus cognoſcat, non ad judicium præſidale remittat. De appellatione.

3. Exemplum ſacrarum literarum, eorundem AA. & CC. ad Serapionem [19].

PLacet, ut judicibus, (ſi quos Gravitas tua diſceptatores dederit) inſinues, ut delegata ſibi negotia lata ſententia terminent: nec [20] in his cauſis, in quibus pronunciare debent, & poſſunt, facultatem ſibi patere remittendi ad judicium Præſidale, cognoſcant: maxime cum, & ſi judicatio alicui litigatorum parti injuſta videatur, interponendæ provocationis poteſtas a ſententia ex omni cauſa prolata libera litigatoribus tribuatur. Dat. 8. Kal. April. *Antiochiæ*, CC. CONSS. 294.

De judice ſubrogando.

4. Iidem AA. & CC. Firmino.

PLacuit, quotiens pedanei judices dati, poſt litem conteſtatam, vel ad aliud judicium neceſſario [21] diriguntur, vel publicæ utilitatis ratione in alias provincias proficiſcuntur, vel diem [22] obierunt, atque his rationibus negotiis cœptis finis non potuit adhiberi; alium in locum eorum judicem tribui, qui negotium examinet: ne, hujusmodi caſibus intervenientibus, impedimentum aliquod in perſequendis litibus afferatur. Dat. 10. Kal. TIBERIO [23] & MAXIMO CONSS.

In quibus cauſis Præſides poſſunt judices dare.

5. Imp. JULIANUS A. Secundo P. P.

QUædam ſunt negotia, in quibus ſuperfluum eſt, Moderatorem expectare provinciæ: ideoque pedaneos judices (hoc eſt, qui [24] negotia humiliora [25] diſceptant) conſtituendi damus Præſidibus poteſtatem. Dat. 5. Kal. Auguſt. *Antiochiæ*, MAMERTINO & NEVITA CONSS. 364.

Conſtitutio Græca Zenonis de pedaneis judicibus, qua certum numerum pedaneorum judicum introducebat, quos diætetas *vocabat, id eſt, (ut Latino vocabulo exprimam)* arbitros. *Sed non valde deploranda eſt ejus jactura, ut quam Juſtinianus in univerſum ſuſtulerit, aliis duodecim pedaneis judicibus in Zenonianorum locum inſtitutis.* Novell. 82. de judicibus. cap. 1. vetus. *Antonius Contius.*

TIT. IV.
QUI PRO SUA JURISDICTIONE JUDICES DARE, DARIVE [26] POSSUNT.

Non poteſt delegari cauſa, quæ ad jurisdictionem delegantis non pertinet: & ille, cui delegatur, debet eſſe de jurisdictione delegantis. Bald.

1. Impp. THEOD. & VALENT. AA. Cyro P. P.

IN cauſarum delegationibus illud conſultiſſime præcipimus obſervari, ut ita valeant, ſi [27] ad jurisdictionem pertineant delegantis. Quod ſi quis alienæ jurisdictionis [28] cauſam crediderit delegandam, nec præcepto cognitorem datum patientiam [29] accommodare cenſemus. Et ſi contra leges obtemperaverit deleganti: omnia, quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro [30] infectis haberi præcipimus, ac ſi ipſi, qui delegaverant, alienæ jurisdictionis judices reſediſſent: ut ne [31] appellandi quidem neceſſitas victis adverſus eas ſententias imponatur. [Hæc teneant,] niſi judices a [32] nobis ſpecialiter delegantibus dati, aliis cauſas delegaverint judicandas: nam his delegantibus, nullo perſonarum cauſarumve habito tractatu, appellationum ad eos jure judicia remeabunt. Dat. 13. Kal. Januar. VALENTINIANO A. & ANATOLIO CONSS. 440.

1 Hæc conſtitutio ex Baſilicis reſtituta a Cujac. 12. *obſ.* 22. 2 Latina interpretatio. 3 Nota quantitatem ſportularum. Cum hac conſtitutione convenit conſtitutio Attalarici apud Caſſiodorum *lib.* 9. 4 Executores duo ſingulis judicibus attributi erant. vide Cujac. *ad Nov.* 82. *c.* 7. 5 Executor, ob negligentiam, officio ſuo poteſt privari. 6 Multæ dicendæ jus usque ad ſex & tres ſolidos. 7 Executor delinquens, in officio corporali multa puniri a majore judice poteſt. 8 Hanc legem ex baſilicis reſtituit Cujac. 12. *obſ.* 22. 9 Latina interpretatio.

10 *Pedanei judices* quaſi plano pede aut ſtantes judicabant, non pro tribunali aut ſedentes: imo collatitio aut fortuito ſcamno vel ceſpite. *Novell.* 71. *cap.* 1. unde & a Græcis χαμαιδικασταὶ dicuntur, & διαιτηταὶ κληρωτοί. Vide *Nov.* 82. & *ib.* Cujac. Pedaneis ſingulæ cauſæ cognoſcendæ a magiſtratibus delegabantur: cognitionem habuerunt, non jurisdictionem: *l. ult. ſupr. ubi & apud quem cognit. reſtit.* adde *l.* 5. *in pr. ff. de re judicata, l.* 99. *ff. de verb. ſign.* humiliores cauſas diſceptabant. *l. ult.* Ϳ. *h. t.* 11 Vide ſi operæ eſt, Alciat. *l.* 1. *parerg. c.* 43. Crinit. *de honeſta diſciplina c.* 7. *lib.* 15. Coraſ. *epiſt. quæſt. c.* 2. Rainald. Corſ. *lib.* 2. *indagat. cap.* 21. Aul. Gellium ſive Agellium *noct. Attic. lib.* 3. *cap.* 18. Briſſon. *ſelect. antiquit. lib.* 3 *c.* 18. Mod. 12 Vid. *l.* 23. §. 1. *ff. de appell.* 13 Sententia ejus qui delegatus eſt ab incompetenti judice, ipſo jure nulla eſt: facit *lex ult. in fin. ff. de juriſd.* 14 Eadem plane ſententia accipiendum videtur, quod hic dicitur: *ex officio ſuo*, qua in ſtipulationum diviſione JC. dixit; *a mero prætoris officio*, *in l.* 5. *ff. de verb. oblig.* id eſt, quod ipſius proprium eſt, atque jure magiſtratus ei competit: quod etiam jus dicentis officium appellatur *in l.* 1. *ff. de juriſdict.* & diſtinguitur ab officio judicis *in d. l.* 5. nec enim ea, quæ *in d. l.* 1. enumerantur, ad pedanei judicis officium pertinent, quorum nihil ille poteſt. Cæterum totam hanc legem ex profeſſo enarrat Coraſius: præter quem vide ad ejusdem explicationem Alciat. *lib.* 2. *paradox. cap.* 2. Charondam *de juriſdict. pag.* 51. Vandum *lib.* 1. *quæſt. jur. c.* 10. Vaconium denique *lib.* 2. *declar.* 82. Mod. 15 Adde *l.* 32. §. 7. *ff. de recept. qui arbitr.* 16 *l.* 2. *infr. de libertis & eorum lib. l.* 6. *infr. de reb. cred.* 17 Vid. Plinium *l.* 10. *epiſt. ad Trajan.* 18 Non pedanei: Ut hinc poſſis colligere, Pedaneos judices humiliorum litium eſſe judices. *l. ult. infr. h. t.* vid. tamen *l.* 6. *infr. de reb. cred. l.* 2. *infr. de libertis & eorum liber.* 19 Præſidem. 20 Delegati cauſas ſibi delegatas debent judicare, nec eas ad delegantem remittere. 21 Revocatione delegati non finitur inſtantia. 22 Morte delegati delegatio non finitur, ſed ex eisdem actis per ſubrogatum judicatur. 23 Hos Conſules non reperio in Faſtis. 24 Facit *l.* 2. *in fin. ſupr. h. t.* 25 Humiliora negotia, puta trecentorum aureorum, eaque Juſtinianus vult eos diſceptare, ἐν σχήματι παραστημειώσεως, παραστημείωσις, comprehendit præcipua capita eorum, quæ dicuntur ὡς ἐν συνόψει καὶ δι' ὀλίγων. nec cognoſcunt plene, cognitionaliter, actis accurate diligenterque confectis, ſed per annotationem tantum. vid. *Nov.* 82. *c.* 5. & Cujac. *ibid.* Goth. Confer. *l. un.* §. *ſed non poteſt. ff. de off. conſul.* Jure Canonico indiſtincte, omnes cauſæ etiam majores trecentorum aureorum delegari poſſunt. *cap. paſtoralis.* 28. *extr. de offic. & poteſt. jud. deleg.* Anſ.

26 Infamis poteſtne judex dari? non poteſt. *l.* 2. *ff. de ſenatorib. l.* 12. §. 2. *ff. de judiciis. cap. ſuper eo. extr. de electione.* poteſt tamen eſſe arbiter. vid. Wurmſer. 1. *pract.* 1. *obſ.* 14. Goth. Ad hunc titulum vid. Menoch. *de arbitrar. jud. lib.* 1. *quæſt.* 54. *num.* 17. *& ſeq. & quæſt.* 37. *num.* 33. Cujac. *lib.* 1. *obſerv. cap.* 6. Marant. *de Ordin. judic.* 4. *part.* 5. *diſtinct. n.* 27. S. L. 27 Delegare quis ea tantum poteſt, quæ in ſua jurisdictione habet. 28 Marantha *de ordine judiciorum* 4. *part.* 5. *diſtinct. n.* 27. Dd. *ad leg.* 1. *ff. de officio ejus, cui mand.* ubi poſt Alexandrum Jaſon *n.* 63. *verſ.* 3. *principaliter.* Decius *n.* 84. Bonon. *num.* 136. & 137. Sebaſt. Sapia *n.* 86. Caſpar. Valaſ. *ad l. imperium.* 3. *ff. de juriſdict. n.* 212. ubi Longovallius *n.* 28. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 1. *quæſt.* 37. *num.* 33. & *quæſt.* 54. *n.* 17. Vaconius denique *lib.* 6. *declar.* 84. & Bened. Capra *in reg. obſerv.* 76. Mod. 29 Patientiam. Cujac. 1. *obſ.* 6. Patientiam accommodare eſt obtemperare: & ita locutus eſt Caſſiodor. 7. *formularum*, patientiam commodare, & Gellius 1. *c.* 13. culpa impatientiæ. 30 Delegatio facta ab incompetenti judice, eſt ipſo jure nulla. 31 Et merito: appellationes enim remedia ſunt adverſus injuſtam ſententiam. Sententia nulla, non eſt ſententia. 32 Delegati a Principe poſſunt ſubdelegare. vid. *l.* 5. *infr. de judiciis.*

TIT. V.
NE QUIS IN SUA[1] CAUSA JUDICET, VEL JUS SIBI DICAT[2].

Nemo est judex in propria causa. Bald.

1. Imppp. VALENS, GRATIANUS & VALENTINIANUS AAA. ad Gracchum Præfectum urbi.

GEnerali[3] lege decernimus, neminem sibi esse judicem[4], vel jus sibi[5] dicere debere: In re enim propria iniquum admodum est, alicui licentiam tribuere sententiæ. Dat. Kalend. Decemb. VALENTE VI. & VALENTINIANO II. AA. CONSS. 378.

TIT. VI.
QUI LEGITIMAM PERSONAM [STANDI] IN JUDICIIS HABEANT, VEL NON.

De Pupillo.

1. Imp. GORDIANUS A. Candidæ.

SI, cum esses pupillaris[6] ætatis, sine tutoris auctoritate cum adversario tuo consistens, Præses provinciæ adversus te pronunciaverit: minime auctoritate judicati nititur quod statutum est. Dat. Id. Decemb. GORDIANO A. & AVIOLA CONSS. 240.

De Pupillo *&* Adulto.

2. Impp. DIOCLETIANUS & MAXIMIANUS AA. & CC. Gemachæ.

IN rebus, quæ privati judicii quæstionem habent, sicut pupillus tutore auctore & agere[7] & conveniri potest, ita & adultus curatore consentiente litem, & intendere, & excipere debet. Datum 9. Kal. Jan. CC. CONSS. 294.

De momentanea possessione.

3. Impp. HONORIUS & THEODOSIUS AA. Juliano Proconsuli Africæ.

MOmentaneæ[8] possessionis[9] actio exerceri potest per quamcumque[10] personam: Sub colore autem adipiscendæ possessionis obreptitia[11] petitio[12] alteri obesse non debet: maxime, cum absque conventione personæ legitimæ initiatum jurgium[13] videatur. Nihil autem opitulatur conventio[14] circa minorem habita, cum id[15] rectius circa[16] curatorem debuerit custodiri. Dat. 2. Non. Martii, *Ravennæ*, CONSTANTIO & CONSTANTINO CONSS. 414.

TIT. VII.
UT NEMO INVITUS AGERE[17] VEL ACCUSARE COGATUR.

1. Imp. DIOCLET. A. Camerio.

INvitus[18] agere[19], vel accusare[20] nemo cogatur[21]. Dat. Id. Octobris, CARINO II. & NUMERIANO CONSS. 284.

TIT. VIII.
DE ORDINE[22] JUDICIORUM.

Si testamentum ruptum dicatur, & de causa status.

1. Impp. SEVERUS & ANTON. AA. Marcellinæ, & aliis.

ADite Præsidem[23] provinciæ, & ruptum esse testamentum Fabii Præsentis, agnatione[24] filii docete: neque enim impedit notionem ejus[25], quod[26] status quæstio in cognitionem vertitur, etsi super status causa cognoscere non possit[27]: pertinet enim ad officium judicis[28], qui de hereditate cognoscit, universam[29] incidentem[30] quæstionem, quæ in judicium devocatur, examinare[31]: quoniam non de ea, sed de hereditate pronunciat. Dat. 13. Kal. Decemb. GETA & PLAUTIANO CONSS. 204.

De quæstione generis & familiæ erciscundæ.

2. Imp. ANTONINUS A. Magnillæ.

SI quæstio tibi generis ab his, quos fratres patrueles[32] esse dicis, non fiat, adito Præside [provinciæ], & accepto familiæ erciscundæ judicio[33], experire. Quod si de ea re[34] quæstio erit; prius[35] de nativitatis[36] veritate secundum juris formam quæri, idem Vir clarissimus curæ habebit. PP. 10. Kal. August. ANTONINO A. IV. & BALBINO CONSS. 214.

De causa civili & criminali.

3. Impp. VALERIANUS & GALLIENUS AA. Demetrio.

CUm civili disceptationi principaliter motæ quæstio criminis incidit, vel crimini prius instituto civilis causa adjungitur: potest[37] judex eodem tempore utramque[38] disceptationem sua sententia dirimere. PP. Nonas* GAL. A. V. & FAUSTINO CONSS. 263.

Prius de crimine est pronunciandum, quam de civili causa cognoscatur. Bald.

4. Imp. CONSTANTINUS A. ad Calphurnium.

QUoniam civili disceptatione intermissa, sæpe[39] fit, ut prius de crimine judicetur; quod, utpote majus[40], merito minori præfertur, ex quo criminalis quæstio quocunque modo cessaverit, propter civilem causam[41] velut ex integro in judicium deductam distingui: ut finis criminalis negotii ex eo die, quo inter partes fuerit lata sententia, initium civili quæstioni tribuat. Dat. Id. Mart. NEPOTIANO & FACUNDO CONSS. 336.

TIT. IX.
DE[42] LITIS CONTESTATIONE[43].

1. Impp. SEVERUS & ANTONINUS AA. Valenti.

REs in judicium deducta non[44] videtur, si tantum postulatio[45] simplex celebrata sit, vel actionis species ante judicium reo cognita[46]. Inter[47] *litem* enim *contestatam & editam actionem* permultum interest. *Lis* enim tunc *contestata* videtur, cum judex per narrationem[48]

1 *C. Theod. h. t. lib.* 2. v. 1. Harm. 4. §. 2. 3. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 3. c. 32. *l.* 10. *ff. de jurisdict. l.* 13. *ff. quod met. caus. l. pen. ff. de receptis arbitris. l.* 17. *ff. de judiciis. l.* 1. §. 2. *ff. quod legat.* vel suorum. *l.* 5. §. 6. *ff. de injuriis.* vid. Oldendorp. *c.* 6. *de sent. & de re jud.* Ecquid igitur consilii subditis, aut civibus dabitur litigantibus adversus dominum, Rempublicam, Principem, Regem, Imperatorem? utique, potest qui superiorem non recognoscit, jus sibi dicere. *l.* 41. *ff. de hered. instit. l.* 3. *ff. de his, quæ in test. delent.* Bart. *hic: num.* 1. Roland. a Valle 1. *cons.* 29. *n.* 21. In Germania Princeps imperii subditum convenire debet in Camera imperiali, non coram suis consiliariis: & e contrario, in eadem Camera a suis subditis conveniri potest: nisi probaverit hoc jus vel consuetudine, vel usu se habere, ut coram suis consiliariis convenire debeat. Mynsing. 5. *obs.* 1. Jure Gallico, rex sibi jus non dicit, sed jus ei dicitur a Parlamentis. & ita nonnunquam causa cadit. Indulgentiæ nonnunquam ab eo indultæ rejiciuntur: Qua in re tantum abest, ut ejus majestati quidquam detrahatur, ut eo nomine securiorem eam faciat. vid. Papon. 2. *Not. c. division de l'ordre de plaider. fol.* 23. Reliqui nobiles adversus suos vasallos litigant in auditorio suo per procuratorem. Volunt etiam interpretes, quemlibet posse sibi jus dicere in defectum judicis. *l.* 54. *infr. de decurionib. l.* 10. §. 16. *ff. quæ in fraud.* vid. Hartmann. 2. *pract.* 1. *obs.* 1. Demus de re ipsa in ipso juris loco injuriam illatam judici, potestne jus in sua causa sibi dicere? posse putant eo casu. *l.* 15. §. 38. 39. *l.* 33. *ff. de injuriis.* alias reus ad alios judices remittendus. de quibus vid. Papon. 2. *Not. c. division de l'ordre de plaider. fol.* 23. 2 Vel testimonium præbeat. *l.* 10. *infr. de testib.* vid. ad hanc legem Socin. *reg.* 195. 3 *l. unic. C. Theod. h. t.* 4 An possit esse in causa propria quis judex, vide late Socin. *in reg.* 195. Felin. *ad c. cum venissent. in fin. extr. de judic.* Jason. *ad l. qui jurisdict.* 10. *ff. de jurisdict. & ad Auth. jubemus. C. de judic. n.* 11. *& ad l. patre furioso.* 8. *ff. de his, qui sunt sui vel alien. jur.* Hippolit. *singul.* 405. Balb. *decis.* 107. Forcatul. *in Necyomant. jur. dialog.* 96. *n.* 5. quod autem possit aliquis esse judex in propria causa, adi §. *fin. Instit. de vulgar. substit. l. si quis forte.* §. *si quos. ff. de pœnis. & l. si quis ex aliena.* 5. *ff. de judiciis.* Mod. 5 *l. ult.* §. 2. *in fin. infr. ubi senatores vel clariss.* atqui filius patri potest esse judex. *l.* 77. *ff. de judiciis.*

6 Sententia lata contra pupillum indefensum, ipso jure non tenet. *l.* 6. §. 5. *ff. de confessis.* 7 Alias, si pupillus aut minor versabitur in judicio sine autoritate tutoris, aut curatoris, poterit adversus ejus personam excipi. vid. Oldendorp. *c.* 12. *Enchiridii exceptionum.* ubi tractat de exceptionibus adversus actorem. *Goth.* Jure Canonico minor in causis beneficialibus & matrimonialibus sine tutoris aut curatoris autoritate agere potest. *cap. ult. de judic. in* 6. *& cap.* 14. *ex parte. extr. de restit. spoliator.* Ans. Conf. Viv. *lib.* 2. *Commun. opin.* 105. S. L. 8 Momentariæ, *Hal.* momenti actio. Cur ita dicitur? vide *l.* 8. *infr. unde vi.* his adde *l.* 1. *in fin. infr. si per vim vel alio modo. l. ult.* 4. *C. Theod. unde vi.* 21. 9 Aliud in causa proprietatis. Cur tam varie? favetur possessioni. 10 His verbis includuntur etiam inhabiles personæ. *Bald.* & ita *minor* legitimam personam standi in judicio habet in causa momentaneæ possessionis. An id locum habet, si de recuperanda vel retinenda tantum, non de adipiscenda possessione egerit? Accursius ita putat. Cujus opinionem Imbertus non existimat receptam esse in parlamentis Galliæ. Imbert. *in Enchirid. in verbo, un mineur n'est point relevé.* 11 Puto id his obscuris & male contextis verbis innui, Non si adversus minorem, absente ejus tutore adipisci possessionem possumus, continuo nobis licebit proprietatis quæstionem ei movere. Nam si summo jure, aut exactius rem totam volueris considerare, reperies causam etiam possessionis adversus illegitimam personam a se motam fuisse: puta adversus minorem indefensum. Nihil igitur proderit ita argumentari: Possessionem adversus minorem tutore destitutum potuisti adipisci: ergo & proprietatem. Nam utcunque possessionis causa momentanea sit, nec dilationem requirat, ejusque favor id elicere videtur, ut tibi liceat adversus minorem sine tutore agere, rectius tamen eam minori movisses, præsente curatore. 12 Id est, proprietatis actio. Cujac. *hic.* 13 Possessionis scil. 14 Id est, adeptio possessionis. 15 Interdictum de possessione motum. 16 Id est, adhibito, vocato, præsente minoris curatore.

17 *Invitus* nemo civiliter, vel criminaliter agere cogitur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 18. *ex tit.* 19. *cap.* 4. vide tamen *l. diffamari.* 5. *infr. de ingen. manum.* 18 Vid. quæ de *invito* scripsi ad *l.* 69. *l.* 156. *ff. de reg. jur.* 19 *l.* 4. *infr. de usur. pupill. l.* 20. *infr. de pignor. & hypoth. l.* 5. *in fin. ff. de doli mali & metus except.* agere tamen cogimur in casu legis 11. *infr. mandati. l.* 2. *infr. quando tut. l.* 18. *l.* 24. *infr. de admin. tut. l.* 2. *infr. de his, quib. ut indig. l.* 10. *infr. de leg. hered. l.* 5. *infr. de ingenuis. & Nov.* 112. *cap.* 3. *l.* 8. *ff. de negot. gest.* 20 *l.* 19. *ff. de accusat.* 21 De quo prolixe & luculenter Angelus *ad rubr. Instit. de action.* Boerius *decis.* 255. Paris de Put. *in tract. Syndic. in verb. accusatus. n.* 8. Mod.

22 Adde 7. *lib.* 19. *infr.* adde 2. *Decret.* 12. *de causa possessionis & proprietatis.* 23 Sic lege, *Præsidis provinciæ delegatum, ruptumque esse testamentum &c.* Hujus lectionis rationem mox reddam. *Goth.* Ad hunc tit. vid. Hotomann. *lib.* 5. *observ.* 27. Ans. Adde Robert. *sentent. lib.* 2. *cap.* 12. Menoch. *de arbitr. jud. cas.* 167. *&* 168. *& lib.* 1. *quæst.* 91. *num.* 10. S. L. 24 Agnatione posthumi testamentum rumpitur. *l.* 1. *ff. de injusto rupto.* 25 Cujus? ne dicas Præsidis, ad eum enim pertinet cognitio causarum liberalium. vid. *l.* 5. *infr. de ordin. cognition.* quod hic negatur. Si dixeris *delegati præsidis*, nulla ejus facta est in editione vulgari mentio, & tamen ad eum lex hæc tota pertinet. Itaque frustra non videor superius emendasse, *præsidis provinciæ delegatum.* Sic hic itaque sensus, Cum actor de hereditate apud pedaneum ageret, status ei controversia a reo mota est. Reus eadem opera causam, utpote liberalem & status remitti ad præsidem postulat, negans pedaneum judicem de status causa posse cognoscere. Quid juris? respondent Imperatores adeundum ipsum delegatum: causam rupti apud eum agendam: status quæstionem incidentem ab eo summarie examinandam: non ut de ea aperte pronunciet, sed si forte repererit rei intentionem non probari, hereditatem actori (cujus agnatione testamentum defuncti ruptum esse probatur) restitui a reo jubeat. v. *ad hanc leg.* Hotomann. 6. *observ.* 6. 26 Ratio dubitandi hinc sumitur. 27 Male hæc verba retulerunt interpretes ad Præsidem. vid. *l.* 5. *infr. de ordin. cogn.* vid. Hotomann. 5. *observ.* 17. 28 Id est, delegati. 29 Id est, qualemcunque, etiam status, *ut hic.* 30 Incidens quæstio est, quæ extra formulam prioris actionis exoritur. *l.* 1. *supr. de off. rect. provinc.* 31 Decidendi ratio. 32 *Fratres patrueles* sunt, ex duobus fratribus geniti. *l.* 1. §. 6. *ff. de gradib. & affin.* 33 Judice. 34 Id est, de genere, nativitate, origine, stirpe. 35 Status quæstio ante hereditatis quæstionem decidenda, *infr. de ordin. cogn.* 36 Id est, generis. *supr. h. t.* 37 Judex datus de causa criminali incidenter potest cognoscere, sed certe præstat, ut verbo, *Judex*, intelligamus magistratum. *ut l.* 1. *supr. de offic. rect. provinc. l.* 11. *infr. & l.* 31. *ff. ad leg. Corn. de falsis.* 38 In arbitrio judicis est cumulare civilem & criminalem quæstionem, ut ex Symmachi *epistolis* didicimus. In quibusdam causis etiam jubetur civilem anteponere criminali. *l.* 26. *infr. ad L. Jul. de adult. l.* 8. *infr. ad leg. Fab. de plag. l.* 2. *C. Theod. ad leg. Cornel. de falsis.* 39 Hæc verba regulam hic proponi ostendunt. Nam regulæ juris ex his, quæ sæpius fiunt, constituuntur. Aliud est autem, *Sæpe* fieri, aliud *Semper.* Nec enim semper criminalis actio præfertur civili. vid. Cujac. 20. *obs.* 25. 40 Majus minori præfertur. 41 Quod ex hac lege colligitur, prius de criminali pronunciandum, quam de civili causa cognoscatur, hoc ita intellige verum esse, quando civilis intentatur ab uno, criminalis ab alio: Decius *ad l. edita. num.* 65. *C. de edendo.* Fab. Acoramb. *ad l. naturaliter.* §. *nihil commune. num.* 108. *ff. de acquir. vel amitt. possess.* Mod.

42 Vide quædam ad hunc locum apud Socin. *reg.* 239. 240. 241. 242. 243. 43 2. *Decret.* 5. 2. *Sext.* 3. v. Cujac. 9. *obs.* 21. vid. Festum *in Contestari.* De effectibus litis contestatæ vide Rebuffum *tom.* 4. *fol.* 335. Hotom. 3. *obs.* 28. Wurmf. 1. *pract.* 13. adde utilem ad hunc titulum quæstionem ex Gail. 1. *obs.* 73. *ad fin.* 78. Goth. Adde Parlador. *rer. quotid. cap.* 14. S. L. 44 Litem contestandi animus non præsumitur. *cap.* 1. *extr. h. t.* vid. tamen Socin. *reg.* 241. 45 Simplex postulatio non facit litis contestationem. 46 Lite contestata, possuntne testes admitti? non possunt. vid. tamen Socin. *reg.* 242. 47 Editio litem futuram demonstrat. *l.* 3. §. *de edend.* Contestatio ejus initium. Plus est, litem initium jam habere, quam futuram esse. Edita reo actione extra judicium, idem in jus vocatur, mox editur ei coram judice actio: si negat, lis contestata dicitur. vid. Cujac. *d. loco.* adde, si reus tacuerit, neque refutaverit judicem, tunc fit litis contestatio. *Novell.* 53. *c.* 3. §. 2. Sed Vigel. *in suo de litis contestat. libell.* litem contestatam esse putat tunc, cum acta judici referuntur jamjam dicturo sententiam. Gall. *lors que le procez est instruit & prest a juger.* Vel constitutionem status causæ. Glossæ, litis contestatæ αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικαθισταμένων. 48 Narratio constat petitione actoris & rei responsione. *l.* 2. *in pr. supr. de jurejur. propter calumn. c. unic. de lit. contest.* contradictione. *l.* 14. §. 1. *in pr. supr. de jud.* id est, negatione. Quintil. 3. *Inst.* 7. si negat reus, faciet statum qui negat. Quid si reus fateatur & distinguendo respondeat? Vigel. *d. loc.* putat litem nondum contestatam nisi actor aliquid respondeat: Illud singulare est ex Rudolpho Agric. 2. *de invent.* 12. Quamdiu consentanea dicuntur, certum est, quæstionem esse non posse: ubi cœperint resistere, ita ut alter non progredi longius alterum patiatur, quæstio erit. Plura vide apud Vigel. *ibid.*

negotii

negotii[1] causam[2] audire[3] cœperit. Dat. Kal. Septembr. SEVERO III.[4] & ANTONINO AA. CONSS. 203.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. Sancimus. col. 5. tit. 8. al. 9. seu Novell. 53. cap. 3.

OFferatur[5] ei[6] qui vocatur ad judicium[7] libellus: & exinde præbitis sportulis[8], & data fidejussione[9], viginti[10] dierum gaudeat induciis: quibus deliberet[11], cedatne an contendat: aut judicine alium adsociari[12] petat, vel recuset eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit[13]. † *Denique præsens interrogetur[14], an[15] hoc tempus litis transierit: quod non modo ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione[16] manifestetur: quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum habita, pro nihilo[17] habenda est.*

In AUTHENT. de executoribus. §. 1. col. 7. tit. 8. al. 2. seu Novell. 96. cap. 1.

LIbellum vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dixi obnoxium, & in negotii executorem[18] exponat cautionem, se scilicet vel intra[19] duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei qui convenitur, contingens restituturum in duplum, *cautione tamen non transcendente triginta sex aureos.*

TIT. X.
DE[20] PLUS PETITIONIBUS[21].

1. Imp.[22] ZENO.*

OMnis actor[23] sive masculus, sive fœmina ante definitam dilationem debiti agens, & per hoc reum damno afficiens, aliud tantum expectet tempus, nullam usuram in medio accipiens, quantum ipse prævenire definitum solutioni diem conatus est: & hoc vero tempore elapso, non aliter agat, quam si impendia primæ instantiæ circa litis præmonitionem facta adversario solvat. §. 1. Si vero tutores, aut curatores tempore, aut quantitate in plus enisi fuerint exigere, eorum qui suæ curæ commissi sunt debitores in nullo lædantur, ut qui sub aliorum tutela & cura sint: sed ipsi tutores & curatores agnoscant subinde contingens damnum. §. 2. Qui vero hereditarias res petunt, aut rationes tutelæ, aut curæ exigunt, & qui contra minores, aut majores de negotiis gestis, (seu de gesta) intendunt, aut deposita ab aliis data exigunt, ut eorum qui deposuerunt, successores facti, nihil ex plus petitione damnificentur, veluti qui justam habeant ignorantiæ causam. † Tunc vero is, qui plus petit, damnificetur, quando manifeste convictus fuerit per avaritiam delinquere. §. 3. Si vero quis minus quam revera sit, taxaverit suam litem, nec ad hoc respiciat judex, sed in veram quantitatem calculum ferat.

2. JUSTINIANUS A.*.

ZEnonis Divæ memoriæ vestigiis insistentes, præsenti lege decernimus; ut quicumque ante tempus debitum exegerit, tanto[24] tempore ultra constitutum tempus manifesta plus petitione sine usurarum acceptione expectet: nec tunc agere ante potest, quam omnia damna parti diversæ restituat. Tutores vel curatores talia perpetrantes, ipsi damnabuntur: exceptis his, qui res hereditarias petunt, aut rationes tutelæ, vel curæ, sive negotiorum gestorum agunt contra minores, seu majores, vel qui depositum repetunt, quasi ex successione. §. 1. Qui autem *minus*[25] petit in judicio, in nullo læditur. §. 2. Si quis vero majorem, quam sibi debetur, quantitatem in libello conventionis inseruerit, in triplum[26] parti adversæ restituere compellatur, quicquid ex hac causa sportularum nomine executoribus amplius dedit.

Superioris constitutionis epitome ex Basilicis[27].

SI quis[28] actor in misso a se libello majore quantitate inserta, majoris damni causa fuerit ei, quem in jus provocat: in triplum reddat damnum quod propter eum passus fuerit adversarius. Vera autem quantitas actionis intelligatur, in quam judex tulerit sententiam.

3. Imp. JUSTINIANUS A. Joanni P. P.

ODiosas contrahentium calliditates amputare properantes, censemus: Ut si quis, certa quantitate sibimet debita, super amplio-re[29] pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit, & ad judicium debitorem vocaverit: si quidem[30] ante inchoatam litem calliditatis eum pœniteat[31], & debiti veram quantitatem confessus fuerit, nullo eum dispendio prægravari: sin autem liti præbuit exordium, & in certaminibus negotii permanens arguatur de adjecta falsa quantitate; non solum ea, sed etiam toto debito[32] eum fraudari: transactionibus[33] scilicet & secundis confessionibus sive insinuatæ sint, sive non, etiam in hoc casu suam obtinentibus firmitatem: talibus enim cautionibus hoc objicere non oportet[34]. Dat. 15. Kal. Novembr. LAMPADIO & ORESTE VV. CC. CONSS. 530.

TIT. XI.
DE DILATIONIBUS[35].

De causa & spatio.

1. Impp. DIOCLET. & MAXIMIAN. AA. & CC. dicunt.

QUoniam plerumque evenit, ut judex instrumentorum[36] vel personarum gratia dilationem dare rerum necessitate cogatur; spatium instructionis exhibendæ postulatum dari convenit. Quod hac ratione arbitramur esse moderandum: ut, si ex ea[37] provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius quam tres[38] menses indulgeantur: si vero ex continentibus provinciis: sex[39] menses custodiri, justitiæ est. In transmarina[40] autem dilatione, novem[41] menses computari oportebit. † Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium[42], sed eandem dilationem, si rerum urgentissima[43] ratio flagitaverit, & necessitas desideratæ instructionis exegerit, non facile[44] amplius quam semel, nec ulla trahendi[45] arte sciant esse tribuendam. Dat. 15. Kalend. April. CC. CONSS. 494.

De rescripto, quo quis ad extraordinarium Judicem trahitur.

2. Imp. CONSTANT. A. ad Ursum Vicarium.

SI[46] quando quis rescriptum[47] ad extraordinarium[48] judicem reportaverit: dilatio ei penitus deneganda est. Illi[49] autem, qui[50] in judicium vocatur, danda est, ad improbanda precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad alienum judicium trahitur. Dat. 2. Non. Mart. VOLUSIANO & ANNIANO CONSS. 314.

De satisdatione ab actore præstanda. Si actor reo non occurrat.

In AUTHENT. de exhib. & introd. reis. §. 1. col. 5. tit. 8. al. 6. Novell. 53. cap. 1.

QUod fieri non debet, nisi[51] actor satisdederit[52], certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur: aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus a se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat: dimittatur[53] reus, exacto eo, quod promissum est, & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit.

De cessatione officii Judicis. De feriis.

3. Idem A. Profuturo Præfecto Pannoniæ[54].

SIve pars, sive integra dilatio fuerit data: eo usque judicis officium conquiescat[55], donec petiti temporis defluxerint curricula. Feriæ autem

1 Utriusque litigatoris. *Goth.* Confer. *l.* 2. *supr. de jurejurand. propt. calumn.* Cujac. *lib.* 9. *observ.* 21. Ans. 2 Casum *Hal.* id est, id in quo lis atque causa versatur. 3 Id est, nosse, & is quidem scopus est litis contestationis, ut judex statum causæ cognoscat, atque ita judicet. Forma contestationis in petitione, & responsione versatur: materia, controversia ipsa: origo prima, jus naturale; secunda, jus Romanum. vid. Oldendorp. *in præfat. classium. c. de litis contest.* Potestne judicari sine litis contestatione? Roland. a Valle ait: idque summariis in causis. 1. *consil.* 71. *n.* 35. 36. Sic sentio, Vel voce vel scripto petitionem concipiendam in causis quæ dilationem non requirunt, non exspectata responsione uberiore partis, secundum actorem judicari, & tamen causæ uberiorem cognitionem in aliud tempus rejici. Re ita constituta, judices nunquam judicare posse, quin lis fit re ipsa contestata, aut pro contestata habeatur: quod accidit in contumace, quem pro confesso habemus. 4 Γε. IV. 5 Libellus estne necessarius in omnibus causis? non est: potest enim sine scripto procedi, præsertim summariis in causis. Roland. *d. loc. n.* 37. 38. dixi plenius *ad l. ult. in fin.* J. *de privil. scholar.* adde alias exceptiones ex Socin. *reg.* 233. Requiritur tamen in omni judicio saltem verbalis petitio. Alterutra tam est necessaria in judiciis, ut nullo modo possit remitti consensu partium. Quid si remissa sit, judicium cessat, nec ullo petente, nullo contradicente sententia ferri potest. 6 Aut ei qui vocatus defenditur. 7 Aut ad arbitrium. *Bald.* 8 De quibus vid. *supr. de sport. & sumptib.* 9 Reus cavere tenetur judicio sisti, nec tamen ea satisdatione in judicem consentit: est enim necessaria; ideoque consensum non inducit. Bald. *hic.* 10 In causis civilibus: in criminalibus aliud tempus datur. *l.* 2. J. *de reis.* Quid? ea dilatio potestne a judice minui? non potest, datur enim a lege: si minueretur contra jus diceretur sententia. *supr. si contra jus vel util.* Potest autem ea dilatio minui, quæ ab officio judicis dependet. 11 Reo terminus ad deliberandum datur. 12 Nota formam agendi: Peto non procedi sine judice adsociato vel adjuncto. Lex non adsociat vel adscisit, nisi petatur. *Bald.* 13 Qui aliquem judicem petit, eum postea recusare non potest. 14 De lapsu termini potest constare partis confessione. 15 Judex de lite non cognoscit intra tempus dilationis datum reo. 16 *Confiteri* intelligitur etiam is qui subscripsit, *ut hic.* adde *l.* 26. §. 1. *ff. de pignor. & hypothec.* Possumus quoque hæc verba referre ad subscriptionem actuarii. 17 Forma requisita omissa actus fit nullus. Invalida contestatio nihil operatur: Wurmser. 1. *pract.* 13. *observ.* 2. 18 Per publicum officialem alteri quæritur actio in eo, quod pertinet ad ejus officium. §. 3. *Inst. de adopt.* 19 Intra duos menses litis contestandæ.

20 Plus qui petebant, olim causa cadebant: Cic. 1. *de Oratore, & pro Roscio Comœdo.* Idem, *pro Roscio Amerino.* Hic tu si amplius HS. nummo petiisti, quam tibi debitum esset, causam perdidisti. Sueton. *in Claudio, c.* 14. His qui apud privatos judices plus petendo formula excidissent, restituit actiones. Paul. 3. *sent. ult.* Quoties de modo quartæ retinendæ quæritur, propter periculum plus petendi, officio judicis omnibus æstimatis quarta facienda est, quæ apud heredem remaneat. Idem 2. *sent.* 5. si totum petit, plus petendo causa cadet. Hoc etiam plus petitionis periculum a Majoriano *in Novellis* perstringitur: cujus exstant quoque exempla. *l.* 1. *ff. de interrogat. in jure faciend. l.* 36. *ff. de solut.* §. *si quis agens.* 33. *Inst. de act. apud* Paul. 1. *sentent.* 10. *l.* 1. *&* 2. *C. Hermog. de calumn.* Emissenum *homilia de Paschate.* 21 Paul. 1. *sent.* 10. *&* 2. *Decret.* 11. §. 33. *Instit. de act.* Goth. Vid. ad hunc tit. Cujac. *lib.* 12. *obs. c.* 21. *& l.* 7. *c.* 27. Pecc. *de jure sistendi. c.* 47. S. L. 22 Hæc lex a Cujacio restituta fuit, 12. *obs.* 21. extat vero 7. *Synops. Basil. c.* περὶ χρέους ἀπαιτήσεως *c.* 22. 23 Latina interpretatio. 24 Omnes qui agunt, sive masculi, sive fœminæ sint, si ante definitum debiti tempus petierint, & hoc ipso damnum reo dederint, tantum temporis expectent (usuras interea nullas accipientes) quanto ipsi præstitutum tempus anticipare conati sunt. Quod si tempus etiam hoc præterlabatur, aliter litem ne suscipiant, nisi sumptus primæ aditionis in litem factos, adversario refuderint. *Syn. Basil.* 7. *tit.* 6. ubi scholiastes excipit eum, qui debet inopi fisci debitori, ut a quo possit fiscus etiam ante tempus debitum exigere. *l.* 1. J. *de condict. ex lege.* adde J. *de conveniendis fisci debitorib. lib.* 10. *t.* 2. 25 Pœnam plus petentis tempore observa. §. 33. *in fin. Inst. de actionib.* 26 Plus petere in judicio non licet: minus licet. §. 34. *Inst. de act.* 27 Pœnam plus petentis quantitate nota. §. 33. *in fin. Inst. de act.* 28 Restituta a Cujac. 12. *obs.* 21. 29 Latina interpretatio. 30 Quatuor concurrere necesse est, ut hujus legis pœna locum habeat. Primo, necesse est, ut cautio sit exacta majoris summæ. Secundo, ut per dolum. Tertio, ut reus sit vocatus in judicium & lis contestata. Quarto, quod convincatur. *Synops. Basil.* 7. *tit.* 6. *cap.* 22. *& lib.* 9. *tit.* 4. *ex lib.* 7. *tit.* 6. *cap.* 23. 31 Nota quibus modis hujus legis pœna evitetur. 32 Qui per dolum plus petit, litem contestando debitum perdit; etiam de jure Canonico, ut *in c.* 1. ubi per Dd. *extr. de plus petit.* Soc. *in reg.* 44. Bellon. *consil.* 23. *n.* 15. Bartol. *ad l. edita* 3. *col. ad fin. C. de edend.* Jason. *ad* §. *ex maleficiis. n.* 27. *Instit. de action.* Mod. 33 Huic potentiæ locus non est jure Canonico. vid. Socin. *regul.* 44. 34 Transactio facta bona fide (licet super cautione dolo exorta) valet. *Bart.*

35 *Dilatio* est prolatio diei. huc refer *L.* 2. *D.* 12. 2. *C. Theod.* 7. περὶ ὑπερθέσεων. 7. *Eclog.* 17. *cap.* 7. *&* 7. *cap.* περὶ προθεσμιῶν τῶν δεδομένων τοῖς δικαζομένοις παρὰ τῶν δικαστῶν. de iis spatiis, quæ litigantibus a judicibus dantur. adde 2. *decret.* 8. 2. *Extravagant.* 2. §. 10. 11. *Instit. de except.* vid. Rebuffum *tom.* 2. *tract. de dilationib.* Andream Gail. 1. *observ.* 91. *& seq.* Hartmann. 2. *obs.* 12. Oldendorp. *in Enchirid. except. cap.* 4. *n.* 13. *fol.* 304. Rebuff. *in procem. constit. gloss.* 5. *n.* 52. refert stylo communi, & consuetudine curiarum, non observari in regno Franciæ dilationes juris: sed ex stylo, vel curiæ arbitrio dari. 36 *Synops. Basil.* 7. *tit.* 17. *ex cap.* 11. *ad* 18. 37 Dilatio ex causa datur instrumento, ut personæ exhibendæ gratia. adde *l.* 32. *ff. ex quib. caus. major.* 38 Dilationes moderandæ sunt secundum locorum distantiam. 39 Dilatio testium vel instrumentorum ex eadem provincia exhibendorum causa, non plus quam ad tres usque menses proroganda, quæ tribus mensibus perfici oporteat. vid. Cujac. *c.* 14. *de præscript.* De sex mensibus vid. Cujac. *cap.* 19. *de præscript.* 40 *l.* 7. J. *h. t.* 41 De novem mensibus vide Cujac. *cap.* 19. *de præscript.* 42 Summum scilicet, ac plene voluntarium. Causa cognita, dilationem dari oportet. 43 *l.* 10. J. *de feriis.* 44 *l. ult. ff. de feriis.* aliud si justa causa sit. *l.* 7. *ff. de feriis & dilat. l.* 45. *ff. de judic.* adde alias exceptiones ex Socino *reg.* 312. Goth. Confer. *cap. quoad consult. extr. de sent. & re judic. cap. in causis. cap. significaverint. extr. de testam.* vid. Mynsing. *cent.* 1. *obs.* 71. *& seq.* Ans. Adde Andr. Gail. *lib.* 1. *obs.* 91. Menoch. *de arbitr. jud. lib.* 2. *cas.* 52. S. L. 45 Dilationibus nimiis causæ non trahendæ. 46 *l.* 2. *C. Theod. h. t. Synops. d. loco.* 47 Puta Principis. Impetrato rescripto, non datur dilatio ad illud exhibendum. Actor venire debet instructior, quam reus. 48 Id est, delegatum. Extraordinarius judex delegatus. Jurisdictio delegata extraordinaria, *can. inducia.* 3. *caus.* 3. *q.* 3. 49 Dilationes plures dantur reo quam actori. vid. *l.* 125. *ff. de reg. jur.* 50 Melior est causa excipientis. *l.* 42. *in fin. ff. de reg. jur.* 51 Hæc forma consuetudine non servatur. *Bald.* 52 *l. ult. ff. de stipul. prat.* 53 Reo absoluto ab observatione judicii, actor in expensis condemnatur. 54 Al. *annonæ* & rectius. vid. *l.* 2. *C. Theod. de relation.* 55 Pendente dilatione nihil innovandum. adde *l. unic. ff. nihil innovari appellatione interposita.* vid Socin. *reg.* 93.